

Cukerní reforma je jednou z etap vývoje řepářství

SUGAR REFORM IS ONE OF STAGES OF SUGAR-BEET INDUSTRY DEVELOPMENT

Jiří Krouský – Svaz pěstitelů cukrovky Čech

Cukrovka je v Evropě pěstována od začátku 19. století a konkrétně na území České republiky asi od roku 1830. Současnou cukerní reformu je třeba chápat jako jednu z etap klikatého vývoje řepářství a cukrovarnictví u nás i v EU. Dva roky po vstupu ČR do EU byla přijata Cukerní reforma, která významným způsobem pozměnila rozmístění pěstebních oblastí cukrovky a nastolila tvrdé podmínky pro pěstitele cukrovky i zpracovatele místo zaběhnutého systému tržních řádů pro cukrovku, které platily v EU od roku 1968 do roku 2005/06.

Proklamovaným cílem Cukerní reformy, kterou předložila Komise EU a schválila Rada ministrů v listopadu 2005, bylo zvýšit konkurenceschopnost, minimalizovat ceny a produkci cukru hlavně na úkor méně konkurenceschopných pěstitelů a cukrovarů (resp. oblastí) a zpřístupnit evropský trh rozvojovým zemím.

Reforma cukerního sektoru v EU byla vyhlášena na období 1. 7. 2006 až 30. 9. 2015. Významnou součástí této reformy je tzv. Dočasný režim restrukturalizace cukrovarnického průmyslu ve Společenství, který byl vyhlášen na období 1. 7. 2006 až 30. 6. 2010 a jehož cílem bylo snížit kvótu v EU o 6 mil. t, což se již prakticky podařilo, ve dvou kolech reformy, za využití finančních náhrad pro pěstitele i cukrovary.

Restrukturalizace cukrovarnického průmyslu v EU (stav k 31. 3. 2008)

Cukerní kvóta

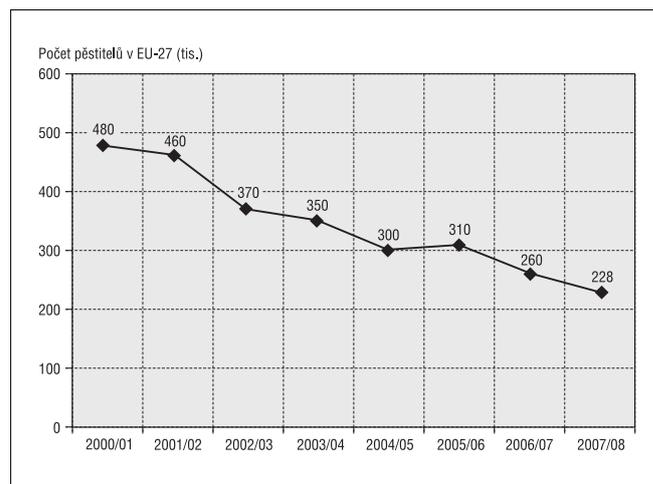
Cílem restrukturalizace cukrovarnického průmyslu EU v letech 2006 až 2010 bylo snížit kvótu o 6 mil. t:

- kvóta EU-25 v roce 2005/06 17,554 mil. t,

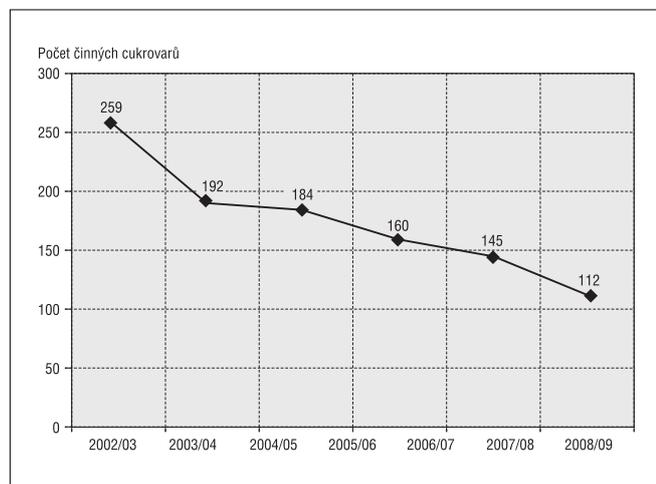
- nákupní dodatečná kvóta v EU 1,012 mil. t,
- kvóta EU celkem 18,566 mil. t,
- kvóta odevzdaná do Restrukturalizačního fondu EU:
- v 1. kole (2006/07–2007/08) 2,178 mil. t,
- ve 2. kole (2007/08–2008/09) 3,335 mil. t,
- v roce 2009/10 (předběžně) 0,132 mil. t,
- odevzdaná kvóta celkem 5,645 mil. t,
- zbývá krátit (do požadovaných 6 mil. t) 0,355 mil. t,
- konečná kvóta EU v roce 2010 12,566 mil. t.

V průměru EU tak činí odevzdaná kvóta 27,36 % z původní kvóty, v České republice pak 21,6 %. Změny výše výrobních kvót

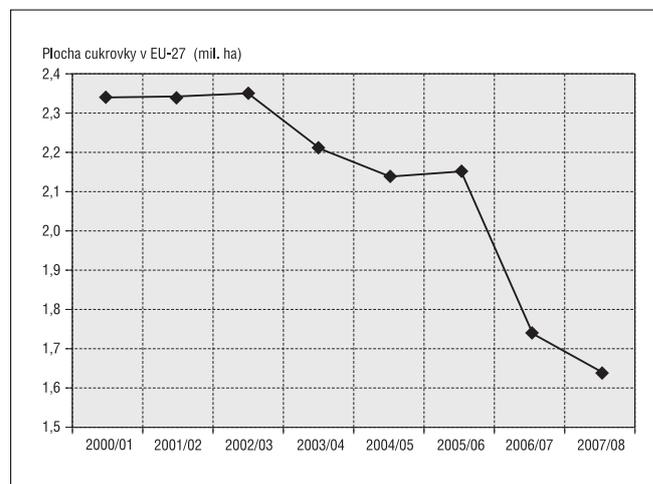
Obr. 2. Úbytek počtu pěstitelů cukrovky v EU-27

Obr. 1. Dopad restrukturalizace na počet cukrovarů v EU

Obr. 3. Úbytek ploch cukrovky v EU-27 (bez řepy na bioetanol)

Tab. 1. Výrobní kvóty v jednotlivých státech EU po restrukturalizaci

Země	Původní kvóta (t)	Dodatečná kvóta (t)	Vráceno RF k 25. 4. 08 (t)	Zbývající kvóta (t)	Pokles kvóty* (%)
EU-27	17 554 452	1 012 620	5 099 215	13 467 856	27,46
EU-25	17 440 536	1 012 620	5 089 988	13 363 167	27,36
Belgie	819 812	62 489	206 066	676 235	23,4
Bulharsko	4 752	0	4 752	0	100,0
ČR	454 862	20 070	102 473	372 459	21,6
Dánsko	420 746	31 720	80 083	372 383	17,7
Finsko	146 087	0	65 088	80 999	44,5
Francie	3 288 746	351 695	683 655	2 956 786	18,7
F – zámoří	480 245	0	0	480 245	0,0
Irsko	199 260	0	199 260	0	100,0
Itálie	1 557 443	0	1 049 064	508 378	67,4
Litva	103 010	8 000	20 758	90 252	18,7
Lotyšsko	66 505	0	66 505	0	100,0
Maďarsko	401 864	5 000	301 264	99 654	75,5
Německo	3 416 896	238 560	757 200	2 898 256	20,2
Nizozemsko	864 560	66 875	126 457	804 978	13,6
Polsko	1 671 926	100 551	366 868	1 405 608	20,7
Portugalsko	69 718	0	69 718	0	100,0
P – Azory	9 953	0	0	9 953	0,0
Rakousko	387 326	18 486	54 785	351 027	13,5
Rumunsko	109 164	0	4 475	104 688	4,1
Řecko	317 502	0	158 800	158 702	50,0
Slovensko	207 432	8 605	103 717	116 698	45,9
Slovinsko	52 973	0	52 973	0	100,0
Španělsko	996 961	0	366 375	plán: 498 458	50,0
Švédsko	368 262	17 722	92 798	293 186	24,0
V. Británie	1 138 627	82 847	165 000	1 056 474	13,5

* Snížení proti původní a dodatečné kvótě.

jednotlivých států EU v průběhu restrukturalizace (stav k 25. 4. 2008) jsou uvedeny v tab. 1.

Počet činných cukrovarů

Dopady restrukturalizace cukrovarnického průmyslu na počet cukrovarů v EU jsou znázorněny na obr. 1. Jestliže se v návrhu tzv. Fischlerovy reformy počítalo v EU s uzavřením asi 50 cukrovarů, ve skutečnosti bylo od zahájení reformy (2006) do současnosti uzavřeno více než 70 cukrovarů a tento trend stále pokračuje. V ČR byly v tomto období uzavřeny 4 cukrovary. Z 11 cukrovarů je tak dnes v provozu 7 cukrovarů – dva v Čechách (Dobruška a České Meziříčí) a pět na Moravě (Hrušovany nad Jevišovkou, Opava-Kateřinky, Prosenice, Litovel a Vrbátky).

Dopady restrukturalizace

Restrukturalizace cukrovarnického průmyslu v EU znamenala:

- uzavření 73 cukrovarů a ponechání nejlepších,

- úbytek 46 000 pěstitelů a neproduktivních řepných rajonů a ponechání nejlepších,
- zvýšení tlaku na cukrovary a pěstitele ke zvýšení konkurenceschopnosti:
 - pokles minimální ceny řepy až o 40 % (na 25,5 EURO/t od roku 2009),
 - pokles referenční ceny cukru o 36 % (na 404 EURO/t),
 - částečné vyrovnání poklesu minimální ceny oddělenou platbou, ta je však znehodnocována silicím měnovým kursem koruny; oddělená platba v ČR:
 - 2006 6,02 EURO/t (170 Kč/t),
 - 2007 7,7 EURO/t (212 Kč/t),
 - 2008 10,7 EURO/t (267 Kč/t),
 - 2009 ?
 - zachování systému kvót a dodávkových práv, ale snížení kvót v EU o cca 30 % (v Česku o 21,6 %),
 - rozšíření výroby bioetanolu a cukru pro nepotravinářské průmyslové účely,
 - posílení globalizace – 85 % cukerní kvóty vlastní deset společností.

Vývoj řepařství v EU v posledních letech

Charakteristickým rysem je soustavný úbytek pěstitelů. Podle údajů CIBE (obr. 2.) poklesl počet pěstitelů v EU-27 od roku 2000/01 na méně než polovinu. Nejvíce byly ovšem úbytkem pěstitelů postiženy země, které ukončily nebo silně omezily pěstování cukrovky (Irsko, Portugalsko, Slovinsko, Lotyšsko, Itálie, Španělsko, Slovensko a Maďarsko) a země s převažujícím zastoupením malých podniků (Polsko a Rumunsko). V zemích se stabilizovaným systémem je úbytek menší. V České republice poklesl počet pěstitelů od roku 2000 z 1 000 na současných 750. Průměrná plocha na jednoho pěstitele je v dnes největší v Maďarsku (95 ha), v České republice (67 ha) a na Slovensku (72 ha). Nejmenší plocha na pěstitele v rámci EU je v Řecku (2,56 ha) a v Polsku (4,15 ha). V průměru EU připadá na jednoho pěstitele 8,67 ha cukrovky. V roce 2000 připadalo v EU-15 v průměru na jednoho pěstitele 6 ha cukrovky.

Výměra cukrovky v EU kopíruje průběh restrukturalizace a krácení kvót (obr. 3.). Plochu cukrovky snížily všechny členské země, nicméně nejmenší pokles ploch je tam, kde je paralelně zaveden program výroby bioetanolu z cukrovky (Francie, Německo). V rámci zemí EU-27 se snížila od roku 2000 do současnosti plocha cukrovky z 2,35 mil. ha na 1,64 mil. ha (o 30 %). Po skončení restrukturalizace by se měl úbytek ploch zbrzdit díky lepší stabilitě trhu a výrobě bioetanolu z cukrovky.

Výnosové výsledky a konkurenceschopnost

Představitelé zemí bývalé EU-15 poukazují na nižší výnosy cukru v nových členských zemích, a tedy na menší konkurenceschopnost (obr. 4.). V porovnání EU-15 a EU-27 (EU-15 + noví členové EU) je skutečně rozdíl ve výrobě cukru přibližně 1 t/ha.

Zajímavý je vývoj výnosů bílého cukru v ČR v porovnání s průměrem EU-15 (obr. 6.). Česká republika se výnosem cukru postupně přibližovala vyspělým zemím – z rozdílu ve výnosu cukru asi 3 t/ha v letech 1994–1995 až na rozdíl 1 t/ha. Svědčí

to především o schopnostech pěstitelů využít pokrok v technologii pěstování, ve výzkumu a šlechtění. Kromě podnikatelského umu pěstitelů je třeba ocenit práci v poradenství a osvětě Řepařského institutu, Svazu pěstitelů cukrovky, Řepařských komisí, agronomické služby cukrovarů a ČZU.

Pokles výnosů v loňském a předloňském roce lze přičíst na vrub nepříznivé počasí (sucha) v některých oblastech Čech a také úbytku kvalitních pěstitelů při probíhající restrukturalizaci cukrovarnického průmyslu. Česká republika má potenciál srovnávat se ve výnosu cukru s vyspělými zeměmi EU.

Vývoj řepařství v České republice

Cukrovka v ČR po zahájení cukerní reformy

Rozsah pěstování cukrovky, a tedy i výměra cukrovky, se v posledních letech snižuje – projevil se tak vliv regulace trhu s cukrem v rámci ČR před vstupem do EU (2000 až 2003), omezení výši výrobní kvóty po vstupu do EU (2004) a dopady restrukturalizace oboru v posledních letech. To se projevilo i na množství vyrobeného cukru (obr. 5.). Výrobní kvóty cukru, České republiky i jednotlivých výrobců cukru, uvádí tab. II.

V hospodářském roce 2006/07 byla plocha cukrovky k výrobě cukru 55,8 tis. ha a 3,6 tis. ha k výrobě bioetanolu (Cukrovar TTD), celkem 59,4 tis. ha. Výrobní kvóta byla 454,8 tis. t, vyrobeno bylo 470,5 tis. t cukru.

Výměra řepy v roce 2007/08 byla 44,1 tis. ha k výrobě cukru a 9,9 tis. ha k výrobě bioetanolu, celkem tedy 54 tis. ha. Kvóta byla 372,4 tis. t (tj. kvóta 372,4 tis. t snižená o preventivní stažení 27,15 tis. t), vyrobeno bylo 353,9 tis. t cukru. Republikovou kvótu se však nepodařilo naplnit, protože některé cukrovarny kvótu nesplnily a ty, které kvótu překročily, převedly přebytek cukru do následujícího období.

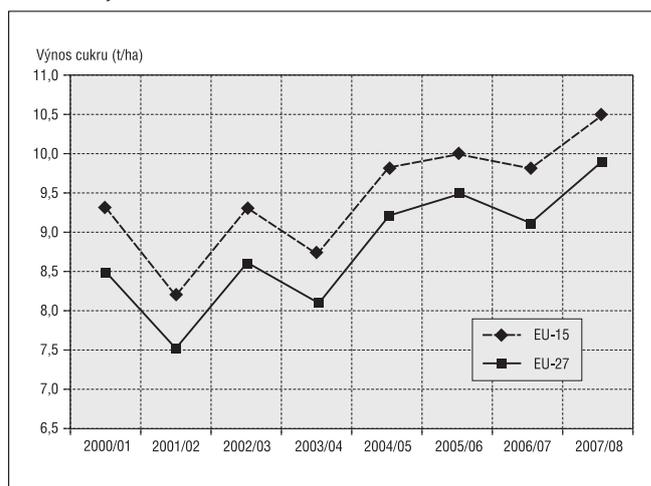
V hospodářském roce 2008/09 je plocha cukrovky předběžně 50 tis. ha. Plocha cukrovky je tak nejnižší v historii. Část z této plochy bude použita k výrobě bioetanolu.

Výrobní kvóta je 372,4 tis. t, tedy vyšší, než loni – plocha cukrovky je však nižší, než v roce 2007/08. Zajištění výroby kvótového cukru je tak ohroženo. Neplnění kvóty by mohlo způsobit vážné problémy s administrativou EU, především po odčerpání přebytků cukru z trhu EU. Naštěstí letošní vývoj počasí dává předpoklad k velmi dobré sklizni.

Cena cukrovky

Vývoj ceny cukrovky v ČR v letech 1990–2007 (podle údajů ČSÚ), uvádí obr. 7.

Obr. 4. Výnos cukru v EU-15 a EU-27

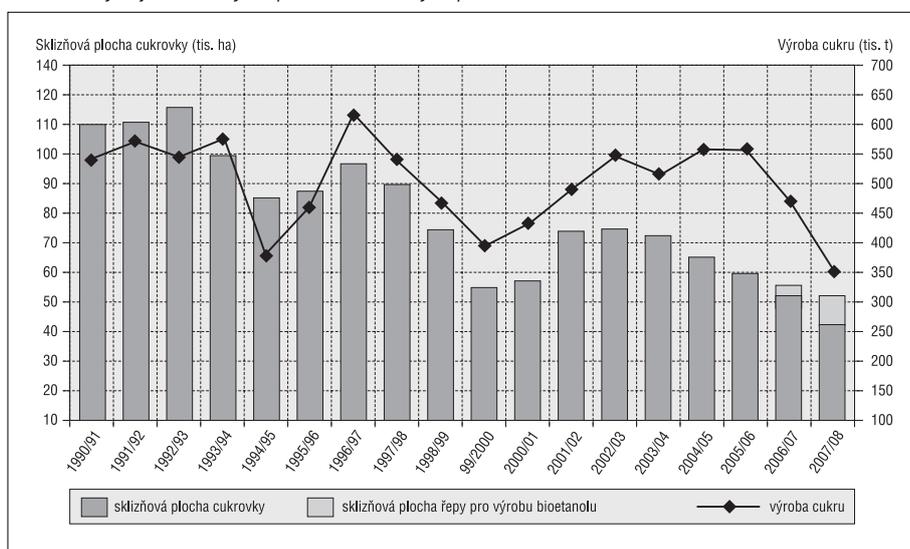

V období volného trhu (přibližně v letech 1990 až 1999) cena cukrovky kopírovala kolísající ceny cukru v návaznosti na nedostatek nebo přebytek cukru na domácím trhu. V letech 2000 až 2003, tedy před vstupem do EU, proběhl v cukerním sektoru

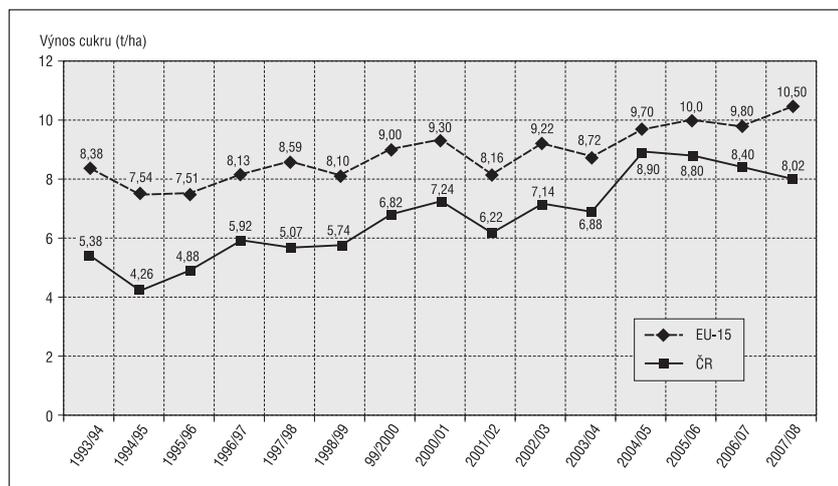
Tab. II. Výrobní kvóty cukru v ČR v roce 2008

Producent cukru	Původní kvóta (t)	Dodatečná kvóta (t)	Původní + dodatečná kvóta (t)	Kvóta odevzdaná do RF (t)	Zbývající kvóta (t)
Celkem	454 862,0	20 070	474 932,1	102 472,8	372 459,3
Cukrovarny TTD	199 895,6	8 820,1	208 715,7	0,0	208 715,7
Eastern Sugar ČR	102 472,8	0	102 472,8	102 472,8	0,0
Hanácká potravinářská společnost	25 184,5	0	25 184,5	0,0	25 184,5
Cukrovar Vrbátky	20 202,7	1 786,3	21 989,0	0,0	21 989,0
Litovelská cukrovarna	20 762,4	1 834,5	22 596,9	0,0	22 596,9
Moravskoslezské cukrovarny	86 344,0	7 629,2	93 973,2	0,0	93 973,2

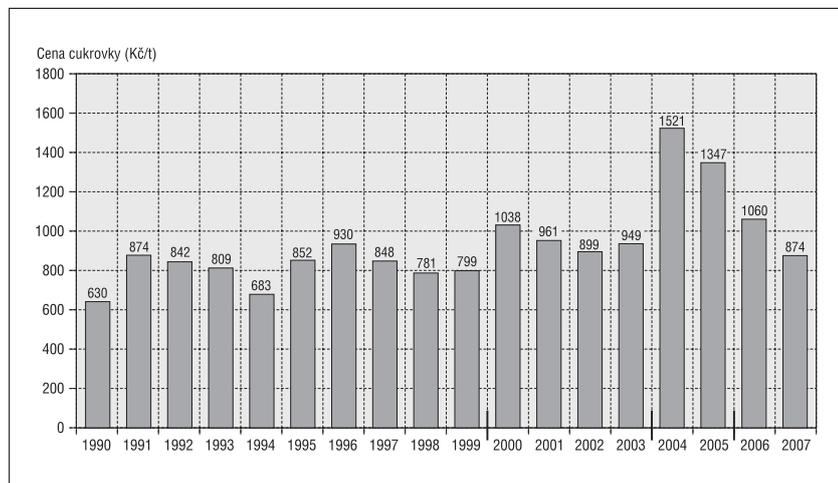
Obr. 5. Vývoj sklizňových ploch cukrovky a produkce bílého cukru v ČR

Obr. 6. Výnos cukru v EU-15 a v České republice

Obr. 7. Vývoj ceny cukrovky v letech 1990–2007

V roce 2006 obdrželi pěstitelé k ceně řepy oddělenou platbu za cukr 170 Kč/t a v roce 2007 pak 212 Kč/t.

Tab. III. Vývoj minimální ceny za řepu

	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10
Minimální cena za řepu v EU (EURO/t)*	43,63	32,1	29,0	27,0	25,5
Kurs Kč/EURO (předpoklad)	29,00	28,12	27,50	25,00	24,00
Minimální cena za řepu (Kč/t)	1 265	902	797	675	612
Oddělená platba za cukr (EURO/t)		(6,02)	(7,71)	(10,7)	(11,9)
Oddělená platba za cukr (Kč/t)		170	212	267	286
Základní cena cukrovky (Kč/t)	1 265	1 072	1 009	942	898
Cena 1/2 dopravy – 1,1 Kč/tkm (Kč/t)	-55	-55	-55	-55	0
Výsledná cena (Kč/t)	1 210	1 017	954	887	898
SAPS + TOP-UP (Kč/ha)		2 500	4 500	5 000	5 000
SAPS + TOP-UP (Kč/t orientačně)		42	75	83	

* Minimální cena za řepu po odpočtu produkční dávky 0,8 EURO/t cukrovky.

pokus o regulaci trhu s cukrem. Ačkoliv ceny za cukrovku byly relativně příznivé, toto období bylo charakterizováno nestabili-

tu vyvolanou bojem cukrovarnických společností o kvóty, soudními spory a nedodržením přijatých opatření na regulaci trhu.

Po vstupu do EU dosáhla v období 2004 až 2005 cena cukrovky úrovně běžné v EU, která vysoce překračovala úroveň domácích cen a podnítila cukrovary a potažmo MZe k implantaci předpisu (§ č. 15 – Sběrné středisko) do nařízení vlády č. 364, opravňující zavedení podílu pěstitelů na dopravě cukrovky. Toto opatření bylo v rozporu s legislativou EU, avšak setrvačně je nadále uplatňováno, i když pro ně již neexistuje žádný domácí ani evropský právní předpis.

Po přijetí cukerní reformy v EU dochází k postupnému poklesu cen cukru i cukrovky (obr. 7., tab. III.). Po cenovém boomu a následném poklesu minimální ceny cukrovky až o 40 % je nasnadě, že cukrovary musí břemeno podílu na dopravních nákladech z pěstitelů sejmout, chtějí-li udržet rozsah pěstování cukrovky a dopravovat řepu i od vzdálenějších pěstitelů. U cukrovky k výrobě bioetanolu ve společnosti TTD byl podíl pěstitelů na dopravních nákladech v letošním roce zrušen.

Cena kvótové cukrovky – výhled

V hospodářském roce 2008/09 se i nadále projeví sílící kurs koruny a pokles minimální ceny cukrovky, rostou náklady na pěstování. Cukrová řepa tak může cenou jen málo konkurovat jiným komoditám. Rok 2008 proto bude z hlediska dalšího vývoje kritický.

Svaz pěstitelů cukrovky a Českomoravský cukrovarnický spolek navrhuje, aby pěstitelé, kteří si přikoupili kvótu nebo dodatečnou kvótu (dodávkové právo) po roce 2005/06 (rozhodný termín pro stanovení oddělené platby na cukr), rovněž obdrželi oddělenou platbu za cukr. To by umožnilo podnitit zájem pěstitelů o pěstování cukrovky z dodatečně nakoupené kvóty.

Společnost Cukrovary a lihovary TTD, a. s., přislíbila zrušit podíl pěstitele na dopravních nákladech od roku 2009/10 také u řepy určené k výrobě cukru.

Cena řepy k výrobě bioetanolu

Cena řepy k výrobě bioetanolu v roce 2008/09 – v závislosti na prodejní ceně bioetanolu (tab. IV.):

- Kalkulace ceny: 44 % z průměrné prodejní ceny 1 hl bioetanolu.
- Podíl pěstitele na dopravních nákladech byl zrušen.
- Dotace na energetické plodiny – odhad 31,65 EURO/ha (tj. cca 14 Kč/t řepy).
- Oddělená platba SAPS + TOP-UP = 5 000 Kč/ha (83 Kč/t řepy při výnosu 60 t/ha).

Cena řepy k výrobě bioetanolu (BE) v roce 2008/09 pěstitelů Eastern Sugar, resp. pouze pěstitelů BE řepy, kteří pobírají oddělenou platbu za cukr (tab. V.):

- Kalkulace ceny: 44 % z prům. prodejní ceny 1 hl bioetanolu.
- Podíl pěstitelů na dopravních nákladech byl zrušen.
- Dotace na energetické plodiny – odhad 31,65 EURO/ha (tj. cca 14 Kč/t řepy).
- SAPS + TOP-UP = 5 000 Kč/ha (83 Kč/t při výnosu 60 t/ha).
- Oddělená platba za cukr: 267 Kč/t (orientačně).

Lze očekávat, že vyšší cena benzínu a nafty zvedne i cenu bioetanolu, a tedy i cenu řepy určené na jeho výrobu. Cena řepy k výrobě bioetanolu je pro pěstitelů, kteří pobírají oddělenou platbu za cukr, velmi atraktivní.

Závěr

Současná krize řepářství se vyznačuje úbytkem ploch cukrovky a poklesem zájmu pěstitelů o pěstování cukrovky. To ohrožuje plnění cukerní kvóty ČR s hrozbou sankcí z EU. Tento stav je způsoben souběhem více faktorů (o kterých se zmiňovali rovněž ing. Joudal a ing. Reinbergr na Setkání řepářů a cukrovarníků v Bezně 5. 6. 2008):

- cena cukrovky soustavně klesá a dosáhne nejnižší úrovně, cca 25,5 EURO/t v sezoně 2009/10,
- reálná minimální cena za řepu a oddělená platba jsou znehodnocovány přepočtem ceny z eur na české koruny v důsledku silícího kursu koruny,
- nedobrovolným uzavřením cukrovarů společnosti Eastern Sugar byly zpřetrhány dlouho budované interprofesní vztahy,
- ponechání oddělené platby za cukr a vysoké odstupné řepářům, kteří ukončili pěstování cukrovky, jim dává volnou ruku při výběru náhradních komodit za cukrovku, třebaže mají možnost pěstovat za výhodných podmínek cukrovou řepu k výrobě bioetanolu,
- pěstitelé, kteří nakoupili cukerní kvótu po roce 2005 nebo obdrželi dodatečnou kvótu od cukrovaru, jsou znevýhodněni, neboť nemají nárok na oddělenou platbu za cukr,
- dosud vysoké ceny ostatních komodit, hlavně obilí a řepky, vyhnaly ceny vstupů vzhůru, což má větší dopad na efektivitu pěstování cukrovky, u které cena stagnuje,
- cukrovary dosud jasně nedeclarovaly, že odstraní podíl pěstitelů na dopravních nákladech v zájmu narovnání vztahů s pěstiteli. Dopravní náklady zatěžují především pěstitelů vzdálené od cukrovaru.

Cukerní reforma v EU nastolila řadu nových problémů, které spolu se zhoršujícími se ekonomickými podmínkami ztěžují podnikání v oblasti cukr-cukrovka. To ale platí pro všechny řepaře a cukrovarníky v EU, kteří se rozhodli v tomto odětví nadále podnikat. Nelze se vymlouvat na to, že to jsou jenom naše problémy.

Čeští a moravští pěstitelů prokázali v minulosti, že dokáží nepříznivé podmínky překonat. V novodobé historii to bylo především v období volného trhu v letech 1990 až 2000.

Reforma je jednou z etap dlouhé historie řepářství a cukrovarnictví. Není nutné rezignovat a dát za pravdu výročkám o neperspektivnosti řepy.

Je třeba trvale prokazovat svou konkurenceschopnost, pojmenovat slabé i silné stránky systému a hledat správná řešení. Svazy pěstitelů ve spolupráci s cukrovarníky tato řešení hledají – s cílem vrátit oboru prosperitu po jeden až dva roky trvajícím období krize, kterým procházíme.

Pozn.: V příspěvku byly použity také materiály CIBE.

Kontaktní adresa:

Ing. Jiří Krouský, Svaz pěstitelů cukrovky Čech, 294 46 Semčice 69, e-mail: jiri.krousky@quick.cz

Tab. IV. Cena řepy k výrobě bioetanolu v roce 2008/09

Prodejní cena bioetanolu (Kč/hl)	Cena řepy na bioetanol (Kč/t)	Dotace na energetické plodiny (Kč/t)	Cena řepy na bioetanol celkem (Kč/t)	SAPS + TOP-UP 5 000 Kč/ha (Kč/t)
1 500	660	+14	674	83
1 600	704	+14	718	83
1 700	748	+14	762	83
1 800	792	+14	806	83
1 900	836	+14	850	83
2 000	880	+14	894	83

Tab. V. Cena řepy k výrobě bioetanolu pěstitelů Eastern Sugar, resp. pouze pěstitelů BE řepy, kteří pobírají oddělenou platbu za cukr

Prodejní cena bioetanolu (Kč/hl)	Cena řepy na bioetanol (Kč/t)	Dotace na energetické plodiny (Kč/t)	Cena řepy na bioetanol celkem (Kč/t)	Oddělená platba za cukr (Kč/t)	Cena řepy na bioetanol + odd. platba (Kč/t)	SAPS + TOP-UP 5 000 Kč/ha (Kč/t)
1 500	660	+14	674	267	941	83
1 600	704	+14	718	267	985	83
1 700	748	+14	762	267	1 029	83
1 800	792	+14	806	267	1 073	83
1 900	836	+14	850	275	1 125	83